

Участь американської дипломатії в міжнародних конференціях з питань біженців (1938 -1952)

В. В. Юшкевич

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
volodymyr_yushkevych@ukr.net*

Ключові слова: біженці;
міжнародна конференція;
Евіан; Бермуди, Лозанна,
Женева, Брюссель, Вашингтон.

У статті досліджується діяльність представників американського дипломатичного корпусу стосовно вирішення проблем політичних біженців під час профільних міжнародних конференцій. Показано роботу Державного Департаменту США та інших високопосадовців країни щодо організації та проведення міждержавних форумів, центральною темою яких були питання, пов'язані з полегшенням долі вимушених мігрантів

Після проголошення на початку 1938 року Президентом США Франкліном Рузвельтом ініціативи щодо скликання міжнародної конференції для колективного розв'язання проблем осіб, які змушені залишати Німеччину та Австрію за політичними мотивами, американська дипломатія стала активно займатися питанням допомоги політичним біженцям, переважно більшість з яких становили євреї.

Після завершення Другої світової війни та початку серії арабо-ізраїльських конфліктів на Близькому Сході американська сторона долучилася до допомоги арабським біженцям в Палестині. Показано, що важливим елементом діяльності зовнішньополітичного відомства США була активна участь в інституційному оформленні міжнародної системи опіки над біженцями, робота американських делегатів на установчих конференціях зі створення профільних міжнародних організацій.

Для написання статті використовувалися опубліковані документи Державного Департаменту Сполучених Штатів із серії Foreign Relations of the United States, матеріали спеціалізованих періодичних видань Foreign Affairs й Department of State Bulletin, спогади очільника американського Держдепу Кордела Халла та щоденні записи міністра фінансів Генрі Моргентау-молодшого. На основі аналізу джерел розглянуто участь американських делегацій у роботі міжнародних конференцій, покликаних полегшити долю вимушених мігрантів.

У підсумку здійснення даного наукового дослідження визначено характер та результати американських зовнішньополітичних зусиль, спрямованих на вирішення проблем вимушених мігрантів у Європі та інших частинах світу наприкінці 1930-х – на початку 1950-х років.

Participation of American diplomacy in International conferences on refugees (1938 - 1952)

V. Yushkevych

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Key words: refugees, International conference, Evian, Bermuda, Lausanne, Geneva, Brussels, Washington.

The article examines activities of the representatives of American diplomatic corps concerning problems of political refugees at special international conferences. It is depicted the work of the US State Department and other high-ranking officials of the American state in their efforts to organize and conduct intergovernmental forums that focused on the facilitation of the relief work towards forced migrants.

Following the proclamation by the US President Franklin Roosevelt in early 1938 of the initiative to convene an international conference for the collective solution of the problem of people who were forced to leave Germany and Austria for political reasons, American diplomacy began actively

addressing issues of assistance to political refugees the majority of whom were Jews.

After the end of the World War II and with the beginning of the series of Arab-Israeli conflicts in the Middle East American side joined collective assistance to Arab refugees in Palestine. It was revealed that one of the important elements in the complex of activities of the American State Department was an active participation in the institutional organization and formation of the international system with the jurisdiction on refugees, there were investigated the initiatives of American delegates at constituent conferences on the foundation of international organizations on refugees.

Writing the article diverse published documental sources were used as US State Department Foreign Relations of the United States series, materials from the specialized periodicals - Foreign Affairs and the Department of State Bulletin, memoirs of the head of the US State Department Cordell Hull and dairy notes of the Secretary of Treasury Henry Morgenthau Jr.

In conclusion of the scientific study it appeared possible to determine the nature and the results of American foreign policy efforts that aimed to solve the problems of forced migrants in Europe and other parts of the world in the late 1930s - early 1950s.

Дипломатія традиційно виступала знаряддям реалізації зовнішньополітичного курсу, накресленого керівництвом тієї чи іншої держави. Важелі контролю над зовнішньою політикою традиційно знаходилися в руках американського президента. Дискримінаційна політика нацистів у Німеччині перших років перебування А. Гітлера при владі серед іншого була спрямована на «виштовхування» з країни осіб, що тим чи іншим чином не влаштовували режим. Переслідування опонентів всередині країни відбувалися паралельно з успішним переглядом обмежувальних Версальських угод, здійснюваним за мовчазної згоди британського та французького урядів. Після того, як на початку 1938 р. німецький диктатор перейшов до анексії європейських держав, до питання допомоги політичним біженцям вирішив втрутитися Президент США Ф. Рузвельт.

Питання участі американських дипломатів у реалізації гуманітаристського курсу лідерів США та координування зусиль міжнародної спільноти для надання допомоги біженцям у своїх працях висвітлювали зарубіжні дослідники (Х. Саллінен [1], Т. Сйоберг [2], Д. Віман [3], Р. Бартроп [4], А. Ліхтман [5]). Історію відповідних зовнішньополітичних зусиль Сполучених Штатів можна прослідкувати за матеріалами багатотомника «Американські держсекретарі та їх дипломатія» [6-10]. Метою даної статті є встановлення місця та ролі США у вирішенні гуманітарних проблем політичних біженців на профільних міжнародних конференціях у період від проголошення Ф. Рузвельтом «Евіанської ініціативи» і до завершення президентської каденції Г. Трумена.

Тотальне ігнорування німецьким диктатором обмежень, накладених умовами Версальського договору, на початку березня 1938 року перейшло в нову фазу – анексію сусідніх країн. Агресивний акт блискавичного знищення повноправного учасника міжнародної спільноти був прохолодно сприйнятий у Парижі та Лондоні. Більше того, напередодні здійснення Аншлюсу, 22 лютого британський прем'єр Невілл Чемберлен фактично розв'язав А. Гітлеру руки, заявивши у парламенті, що Австрія не може розраховувати на захист Ліги Націй. Його угодовська позиція зводилася до того «відсутності важелів впливу». Тоді ж він казав, що «ми не повинні вводити в оману, а тим більше давати надію малим слабким державам, обіцяючи їм захист з боку Ліги Націй та відповідні кроки з нашого боку, оскільки ми знаємо, що нічого подібного вчинити не зможемо» [11]. Більше того, британський лідер повідомив про зневіру в можливостях забезпечення силами Ліги Націй колективної безпеки, порівнявши орган з автомобілем, що не здатен виграти перегони, адже в нього «не працює половина циліндрів».

Спочатку на неофіційному рівні питання американської участі у допомозі європейським біженцям американський лідер обговорював наприкінці січня з наближеними до нього представниками єврейської громади – міністром фінансів Генрі Моргентау-молодшим та головою Світового Єврейського конгресу Стівеном Вайзом. Міністр фінансів у своєму щоденнику згадував, що 21-22 березня 1938 р. спільно зі заступником Держсекретаря США Самнером Веллесом вони підготували рекомендації стосовно шляхів вирішення пи-

тання біженців з Центральної Європи [12]. 25 березня прес-конференції в фундації Ворм-Спрінгз (штат Джорджія) Президент проголосив початок нової політики стосовно біженців.

Ідеї Ф. Рузвельта були по-різному зустрінуті в американському суспільстві. Однією з перших на них відреагувала журналістка Дороті Томпсон. У квітневому випуску часопису *Foreign Affairs* вийшла її стаття «Біженці. Анархія чи організація». Вона в цілому підтримувала ініціативи американського лідера та пропонувала створити міжнародну організацію з проблем біженців [13].

Американський лідер у Ворм-Спрінгз також ініціював скликання профільної міжнародної конференції, присвяченої біженцям. Дипломатичну сторону організації заходу забезпечував Держсекретар США Корделл Халл. Його відомством розсилалися запрошення та здійснювалося листування з понад тридцятьма країнами з чотирьох різних континентів. Для забезпечення максимального представництва учасників заповіли, що їм не треба буде змінювати законодавство і нікого не будуть зобов'язувати збільшувати міграційні квоти.

Конференція за участю 32 держав та 39 громадських організацій пройшла 6-15 липня 1938 р. у французькому курортному місті Евіан-ле-Бен. За висловом голови американської делегації М. Тейлора підсумки Евіану зводилися до трьох основних складників. По-перше, в стислий термін учасники саміти мали налагодити співпрацю у виробленні рішень, визначенні методичних принципів, створенні інструментарію щодо вирішення проблем міжнародних біженців. Надзвичайно цінним важелем реалізації попередніх напрацювань мали стати тристоронні переговори між країнами походження примусової (недобровільної) еміграції, країнами куди втікають біженці та країнами остаточного переселення (донорами та реципієнтами). Наступним, життєво важливим кроком, на думку дипломата зі США, було вироблення схеми вирішення питання біженців («дорожньої карти»), знову ж таки використовуючи дипломатичні засоби у спілкуванні із зацікавленими сторонами. Головним рішенням конференції стало створення постійно діючого органу у справах біженців – Міжурядового комітету з питань біженців (далі – МКБ) [14, р. 754-757]. Запропонований формат вирішення європейської кризи біженців породив завищені очікування, особливо серед єврейської громадськості, що і сьогодні призводить до суперечливих оцінок роботи форуму. Евіан став серйозним зовнішньополітичним кроком США, спрямованим на формування міжна-

родної системи опіки над біженцями. За планами, реалізація намічених допомогівих заходів, могла розтягнутися на декілька років та фактично була зірвана початком Другої світової війни.

«Евіанська ініціатива» викликала значний резонанс та не лишилася непоміченою в середовищі міжнародного політикуму. Так, під час офіційного візиту в Лондон у серпні 1939 р. прем'єр самоврядної британської колонії Південна Родезія Годфрі Хіггінс виступив з ініціативою скликання «африканської Евіанської конференції». За його задумом у заході мали б взяти участь представники Північної та Південної Родезії, Південно-Африканського Союзу, Португальської Східної Африки, Ньясаленду, Кенії та Бельгійського Конго. Очільник африканської колонії пропонував британській стороні взяти на себе ініціативу з координації між її африканськими володіннями для скликання такої конференції. Ідея можновладця зводилася до переселення біженців у малозаселені райони аж до перспективи надання автономії. На його думку, в пригоді мали стати проектні напрацювання початку століття зі створення єврейських поселень на теренах Північної та Південно-Західної Кенії («угандійський план» 1903 р.). Проте і ця ініціатива була зірвана у зв'язку з початком бойових дій у Європі [15, р. 6].

Ще одним майданчиком для дипломатичної активності американських представників були пленарні сесії та засідання виконкому МКБ. Проте, з початком війни в низки учасників «Евіанського комітету» почали з'являтися дефітистські настрої щодо подальшої доцільності перебування в лавах організації. Спроби американської сторони зберегти напрацювання 1938 – 1939 рр. шляхом перенесення зустрічі Виконкому до Вашингтону не знайшли розуміння серед інших учасників Комітету. У жовтні 1939 р. до столиці США зарубіжні делегати прибули без чітких урядових інструкцій. Не допоміг навіть особистий виступ з Ф. Рузвельта.

Пошуки можливих варіантів активізації іноземних партнерів продовжилися у Гавані, де з 21 листопада до 2 грудня 1939 р. пройшла Друга конференція американських країн-членів Міжнародної організації праці (далі – МОП). Попри очікування представників єврейських громадських організацій, основною темою форуму стало питання зайнятості представників корінного населення. На засіданні імміграційного комітету відмовилися розглядати негайне вирішення проблеми європейських біженців, пояснивши це «політичним характером» вимушеної міграції та поширенням компетенції організації на «проблеми постійних мігрантів» [16, р. 6]. На проведеній

раніше двадцять п'ятій сесії МОП, що проходила 8-25 червня 1939 р. у Женеві, питання сприяння біженцям також не увійшло до порядку денного [17, р. 716]. Лише на відкритті заходу, новий генеральний директор МОП американець Джон Гілберт Вайнант (США увійшли до складу організації 1934 р.) у своїй вступній промові закликав інші країни використовувати комерційні та наукові навички біженців [18, р. 5].

Наступного року американські дипломати знову прибули на Кубу та намагалися розглянути питання допомоги європейським біженцям на засіданнях Гаванської конференції міністрів закордонних справ країн Латинської Америки у липні 1940 р. Після цього держсекретар США Кордел Халл оголосив про готовність вибудувувати «особливі стосунки» з кожною країною, яка виразить готовність приймати в себе жертв нацизму [19, р. 1].

Можливість повернутися до активної участі у долі переслідуваного мирного населення на окупованій нацистами території Європи у союзників з'явилася після досягнення практично на всіх театрах бойових дій докорінного перелому в протистоянні з силами країн Осі на межі 1942 – 1943 рр. Висадка британсько-американських військ у Північній Африці та перемоги в Лівії в листопаді 1942 р. давали підстави оптимістично розглядати стратегічні перспективи військової кампанії на наступний рік. На початку 1943 р. розпочалося дипломатичне листування між чиновниками США та Сполученого Королівства стосовно можливості скликання двосторонньої конференції, центральною темою якої мало стати питання допомоги європейським біженцям. 20 січня 1943 р. Великою Британією було запропоновано американській стороні скликати двосторонню конференцію в неофіційному форматі щодо пошуку шляхів вирішення проблеми допомоги біженцям. Проте, держсекретар США Кордел Халл лише після повторного звернення надіслав відповідь. У його телеграмі від 25 лютого американці погоджувалися скликати таку конференцію [2, р. 129]. Спочатку американці пропонували провести англійсько-американську зустріч в Оттаві.

14 березня 1943 р. британський міністр закордонних справ Ентоні Іден прибув до Вашингтону, де зі своїми американськими колегами обговорював порядок денний потенційної конференції щодо біженців у Оттаві. Голова Форін Офісу запропонував вивозити євреїв до Еритреї. При цьому він наголосив на існуванні високої імовірності укладання відповідних домовленостей з урядами Угорщини, Румунії та Болгарії, які за певних умов

могли погодитися та масовий виїзд єврейського населення [20, р. 2].

На заплановану зустріч в Оттаві встигли відрегувати американські громадські організації. Так, Федеральна рада християнських церков підготувала пропозиції до британської та американської делегації. Їх зміст зводився до надання фінансової підтримки потенційно зацікавленим урядам нейтральних країн (Іспанія, Португалія, Туреччина, Швейцарія, Швеція), з метою створення там тимчасових притулків та переправлення туди біженців з контрольованих нацистами територій. Інша пропозиція стосувалася створення таборів для біженців, де вони б мали перебувати до кінця війни або переселятися звідти до місць постійного проживання [21, р. 2].

У кінцевому підсумку конференція в Оттаві так і не відбулася. Це сталося через позицію канадської сторони. Канадійський прем'єр Вільям Лайон Маккензі Кінг заявив, що він не приймає такий стан речей, коли питання про проведення того чи іншого заходу на території домініону вирішуються без відома місцевого уряду [22, р. 3]. Сторони погодилися зустрітися на британській території – в місті Гамільтон, адміністративному центрі Бермудських островів. Бермудська конференція з питань біженців пройшла у період з 19 по 30 квітня 1943 р. й стала важливою частиною міжсоюзницьких відносин. Ключовими в її роботі були питання допомоги європейським біженцям та формування відповідного інструментарію за рахунок інституціонального посилення відроджаного Міжурядового комітету з питань біженців.

Очолив репрезентантів США ректор Принстонського університету Гарольд Вільям Додд, який мав певний зарубіжний досвід політичної діяльності. У 1920-х він працював радником президента Нікарагуа з питань виборчого законодавства. Також до складу делегації були включені: Скот Вайк Лукас (тимчасовий президент американського Сенату), Сол Блум (голова Комітету закордонних справ Палати Представників), Борден Рімз (секретар делегації, іноземна служба Держдепу), Говард Бакніл-молодший (прес-офіцер). На правах технічних помічників в роботі конференції взяли участь Роберт Александр (заступник голови візового відділу Держдепу), Джордж Бейкер (власник та видавець газети New York Post), Джуліан Берінджер Фостер (іноземна служба Держдепу), Ллойд Льюїс (письменник), Джордж Воррен (відділ Держдепу з іноземної допомоги та відбудови). Також американців супроводжували шість службовців держдепу (клерки, стенографісти, шифрувальники) [23, р. 169].

За підсумками двосторонніх зустрічей у Гамільтоні на 1943 р. було визначено комплекс заходів для ревіталізації Міжурядового комітету, які базувалися навколо максимального географічного розширення кола учасників та переходу від монопольного до солідарного принципу розподілу фінансових зобов'язань членів МКБ.

Після Бермудської конференції представники американської влади взяли участь в роботі неофіційного заходу, організованого «групою Бергсона». У червні 1943 р. чотириденна конференція пройшла у нью-йоркському готелі Commodore. В ній взяли участь півтори тисячі делегатів. За підсумками роботи форуму було проголошено створення Надзвичайного комітету порятунку єврейського народу Європи (англ. Emergency Committee to Save the Jewish People of Europe). Ідейний натхненник групи та єврейський активіст Пітер Бергсон (Гілел Кук) запросив на конференцію Франкліна Рузвельта, Кордела Халла та экс-президента Герберта Гувера. Після цього і аж до завершення війни стосовно європейських біженців здійснювалася низка рятувних та допомогових акцій. Робота дипломатичного корпусу була пов'язана зі сприянням діяльності існуючих та створюваних структур – Міжурядового комітету з питань біженців, Адміністрації Об'єднаних Націй для допомоги та відбудови, Військової ради з питань біженців. Важливим наслідком Бермудської конференції стало відродження та різке збільшення числа засідань МКБ.

Одним із фінальних акордів Другої світової війни стало дипломатичне оформлення договорів із європейськими союзниками нацистської Німеччини. З цією метою у Парижі в період з 29 липня до 15 жовтня 1946 р. пройшла мирна конференція. Представницьку американську делегацію очолив тодішній державний секретар США Джеймс Френсіс Бірнс [24]. Завершальним актом, що підсумовував роботу форуму стало укладання 10 лютого 1947 р. мирних угод з Болгарією, Італією, Румунією, Угорщиною та Фінляндією. Тоді ж Париж було використано у якості додаткового переговорного майданчика. Тут на початку січня 1947 р. пройшла Тристороння конференція присвячена проблемам міграції єврейських біженців та переміщених осіб за участю Франції, США та Бельгії. Засідання було скликане за французькою ініціативою, проголошеною ще в листопаді 1946 р. після британських протестів. Незадоволення англійців стосувалося відплиття з Марсельського порту суден з особами єврейського походження, які пливли до Палестини без віз та інших дозвільних документів. Американських представників

запросили, оскільки більшість вищезазначених осіб походили з американської зони окупації Німеччини [25, р. 3].

Після завершення Другої світової війни з новою гостротою постало питання про деколонізацію Близького Сходу та створення єврейської держави у Палестині. Для узгодження позицій у листопаді 1945 р. було створено американо-британську комісію з палестинського питання. 30 квітня 1946 р. у розширеній доповіді містилися рекомендації стосовно збереження на деякий час британського мандату. В кінцевому підсумку в липні 1946 р. після консультацій експертів двох країн було схвалено план Моррісона, яким передбачався поділ Палестини на чотири кантони під зверхністю британського верховного комісара. Проте дану ініціативу не було втілено в життя. Після долучення ООН в цей процес та ухвалення рішення щодо поділу Палестини між арабами та євреями, британці оголосили про відмову від продовження на новий термін дії свого мандату та про виведення з Палестини військових сил та цивільної адміністрації до 15 травня 1948 року. Очікування британського відходу спровокували євреїв та арабів перебирати контроль над ситуацією на місцях. Становлення ізраїльської незалежності з одного боку супроводжувалося абсолютним несприйняттям з боку арабських держав самої можливості створення єврейської держави (Єгипет, Сирія, Трансйорданія, Ліван, Ірак, Саудівська Аравія, Ємен) та їх готовністю до її знищення збройним шляхом, а з іншого – масовим виходом палестинських арабів з рідних місць під час формування кордонів молодій Державі Ізраїль. Палестинське біженство швидко зробилося однією з найбільш масштабних гуманітарних проблем світу. Питання її розв'язання стало ключовим на міжнародних форумах у Парижі (10 вересня – 19 листопада 1948 р.) та Бейруті (березень 1949 р.) [26, с. 136, 73-75]. На Лозанській конференції, що проходила 27 квітня – 12 вересня 1949 р., невдовзі після прийняття Ізраїлю до ООН, обговорювалися питання початку репатріації палестинських біженців та можливої грошової компенсації. Американська сторона лишалася незадоволеною ходом перемовин, тож Президент Г. Трумен декілька разів долучався до їх перебігу. Згодом тема палестинських вигнанців розглядалася на зустрічі з представниками арабських країн у Бейруті (4-8 травня 1951 р.). Американську сторону представляв конгресмен Франклін Делано Рузвельт-молодший.

Важливою тенденцією другої половини 1940-х років стало інституційне оформлення міжнарод-

ної опіки над біженцями. Цей процес завершувався на Женевській конференції повноважних представників ООН щодо становища біженців та осіб без громадянства, яка пройшла з 2 по 25 липня 1951 р. Головною метою заходу стало підписання Конвенції про статус біженців. У роботі форуму взяли участь представники 26 країн (Австралія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Ватикан, Велика Британія, Венесуела, Греція, Данія, Єгипет, Ізраїль, Ірак, Італія, Канада, Колумбія, Люксембург, Монако, Нідерланди, Норвегія, США, Туреччина, Франція, ФРН, Швеція, Швейцарія (також представляла інтереси Ліхтенштейну), Югославія). Ще дві країни (Куба та Іран) надіслали своїх спостерігачів [27, р. 138].

Без права голосу в роботі конференції взяв участь Верховний комісар ООН у справах біженців нідерландець Герріт Ян ван Хьовен Гудхарт. На аналогічних підставах запросили представників Міжнародної організації праці, Міжнародної організації у справах біженців, Ради Європи. У якості спостерігачів зазвали представників неурядових громадських організацій. Головуючими на конференції обрали делегата з Данії Кнуда Ларсена, його заступниками стали А. Хермент (Бельгія) та Талат Мірас (Туреччина). США представляв Джордж Воррен, на той час радник Держдепу з питань біженців та переміщених осіб. 28 липня було схвалено Конвенцію, проте Сполучені Штати не підтримали її остаточний варіант. Про причини непідписання американцями Конвенції Д. Воррен невдовзі повідомив у своїй статті «U. N. Action on Status of Refugees and Displaced Persons» [28, р. 502-504]. Офіційно США приєдналися до головного міжнародного документа у справах біженців після підписання Протоколу 1967 р.

Ще однієї віхою у повоєнному оформленні механізмів допомоги вимушеним мігрантам стала Брюссельська конференція, яка відбувалася у період з 26 листопада до 5 грудня 1951 р. В її роботі взяли участь представники майже двадцяти країн (Австралія, Австрія, Бельгія, Болівія, Бразилія, Велика Британія, Венесуела, Греція, Італія, Канада, Колумбія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, США, Туреччина, Франція, Чилі, Швейцарія), інші надіслали своїх спостерігачів (Аргентина, Данія, Гватемала, Ізраїль, Норвегія, Парагвай, Перу, Швеція). В такому ж статусі прибув представник

Святого Престолу. Інші запрошені на конференцію країни (Еквадор, Нова Зеландія, Панама, Південно-Африканський Союз, Португалія, Сальвадор, Уругвай) або не відповіли на запрошення або повідомили, що не зможуть направити свого представника [29, р. 167]. Американську делегацію очолював Джордж Воррен, який виголосив план стосовно переселення біженців із європейських до малозаселених заморських країн [30, р. 195-203].

Головним результатом зустрічі стало схвалення резолюції щодо створення Тимчасового Міжурядового комітету з питань європейської міграції (англ. Provisional Intergovernmental Committee for the Movement of Migrants from Europe), головним завданням якого стало здійснення підготовчої роботи зі створення постійно діючої структури. До складу організації увійшли шістнадцять країн (Австралія, Австрія, Бельгія, Болівія, Бразилія, Греція, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, США, Туреччина, ФРН, Франція, Чилі, Швейцарія). У червні 1952 р. директором Міжурядового комітету з питань європейської міграції обрали американця Г'ю Гібсона.

Отже, американські дипломати брали активну участь в організації, роботі та ухваленні рішень на профільних конференціях з питань біженців в Евіані, Гамільтоні, Лозанні, Женеві, Брюсселі та інших містах. Документи засвідчують наявність низки проблем при вирішенні поставлених президентських завдань, проте американська дипломатія не відмовлялася від актуалізації даної теми на міжнародній арені. Можна стверджувати, що за п'ятнадцятирічний період зусилля представників зовнішньополітичного відомства США призвели до інституційного оформлення міжнародної системи опіки над біженцями – було створено профільні структури (Міжурядовий комітет з питань біженців, Міжнародна організація у справах біженців та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців) та підготовано відповідну правову базу. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі можуть пов'язуватися з окремим дослідженням ролі американської дипломатії у розгляді питання біженців на міжнародних формах, де тема біженців не була центральною, а розглядалася як одне з питань або взагалі не увійшла до порядку денного.

Джерела та література

1. Sallinen H. Intergovernmental advocates of refugees. The Refugee Policy of the League of Nations and the International Labour Organization in the 1920s and 1930: academic dissertation. Helsinki: University of Helsinki, 2013. 406 p.
2. Sjöberg T. The Powers and the Persecuted. The Refugee Problem in the Intergovernmental Committee on Refugees (IGCR), 1938 – 1947. Lund: Lund University Press, 1991. 260 p.
3. Wyman D. S. Paper walls America and the refugee crisis, 1938-1941. Amherst: University of Massachusetts Press, 1968. 306 p.
4. Bartrop P. R. The Evian Conference of 1938 and the Jewish Refugee Crisis. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. 128 p.
5. Lichtman A. J., Breitman R. FDR and the Jews. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2013. 464 p.
6. The American Secretaries of State and their diplomacy. Volume XII. Cordell Hull / ed. by Julius W. Pratt. New York: Cooper Square Publishers, 1964. 448 p.
7. The American Secretaries of State and their diplomacy. Volume XIII. Cordell Hull / ed. by Julius W. Pratt. New York: Cooper Square Publishers, 1964. 840 p.
8. The American Secretaries of State and their diplomacy. Volume XIV. E. R. Stettinius Jr., James F. Byrnes / ed. by Richard L. Walker, George Curry. New York: Cooper Square Publishers, 1965. 423 p.
9. The American Secretaries of State and their diplomacy. Volume XV. George C. Marshall / ed. by Robert H. Ferrell. New York: Cooper Square Publishers, 1966. 326 p.
10. The American Secretaries of State and their diplomacy. Volume XVI. Dean Acheson / ed. by Gaddis Smith. New York: Cooper Square Publishers, 1972. 473 p.
11. Commons Sitting of 22 February 1938 // The Hansard Corps of British Parliamentary Debates 1803–2005. Series 5. Volume 332. cc. 227.
12. Diaries of Henry Morgenthau Jr. (April 27, 1933 – July 27, 1945). Volume 116. 1938. March 16 – March 20. p. 380.
13. Thompson D. Refugees: a world problem // Foreign Affairs. 1938. Vol. 16. № 3 (April). pp. 375-387.
14. Foreign relations of the United States. 1938. Volume I. General / Bernard Noble G., Perkins, E. R., Gustave A. Nuermberger eds. Washington: United States Government Printing Office, 1955. 1008 p.
15. African Evian Conference Planned // Jewish Telegraphic Agency. Daily News Bulletin. 1939. August 21. Vol. VI. № 17. p. 6.
16. News Brief // Jewish Telegraphic Agency. Daily News Bulletin. 1939. December 4. Vol. VI. № 100. p. 6.
17. Simpson S. Twenty-Fifth Session of the International Labor Conference // The American Journal of International Law. 1939. № 4 (October). Vol. 33. pp. 716-725.
18. I.L.O. Director Urges Nations to Use Refugees' Talents // Jewish Telegraphic Agency. Daily News Bulletin. 1939. June 11. Vol. V. № 157. p. 5.
19. U.S. in Contact with Other Nations on Havens for Refugees, Hull Reports // Jewish Telegraphic Agency. Daily News Bulletin. 1943. April 4. Vol. X. № 78. p. 1.
20. Eden Will Discuss Plans for Settling Jews in Eritrea During Stay in Washington // Jewish Telegraphic Agency. Daily News Bulletin. 1943. March 15. Vol. X. № 61. p. 2.
21. Council of Churches Submits Program on Aid to European Jews to Ottawa Conference // Jewish Telegraphic Agency. Daily News Bulletin. 1943. March 18. Vol. X. № 64. p. 2.
22. British-American Conference on Refugees May Not Be Held in Ottawa // Jewish Telegraphic Agency. Daily News Bulletin. 1943. March 21. Vol. X. № 66. p. 3.
23. Foreign relations of the United States. 1943. Volume I. General / William M. Franklin, E. R. Perkins eds. Washington: United States Government Printing Office, 1963. 912 p.
24. Frank M. Making Minorities History. Population Transfer in Twentieth-Century Europe. Oxford: Oxford University Press, 2017. 464 p.
25. Tri-power Conference on Jewish Immigration in Europe Opens in Paris // Jewish Telegraphic Agency. Daily News Bulletin. 1947. January 8. Vol. XIV. № 6. p. 3.
26. Waldman S. A. Anglo-American Diplomacy and the Palestinian Refugee Problem, 1948 – 51. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015. 281 p.
27. UN General Assembly, Final Act of the United Nations Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons Convention Relating to the Status of Refugees, 28 July 1951 // United Nations, Treaty Series. Volume 189. p. 138.
28. Warren G. L. U. N. Action on Status of Refugees and Displaced Persons // Department of State Bulletin. 1951. Volume 24. July-September. pp. 502-504.
29. Redondo Carrero E. World War II Refugees and the Origin of the International Organization for Migration // War and Population Displacement: Lessons of History / ed. by Fernando Puell de la Villa, Hernan David García. Eastbourne: Sussex Academic Press, 2018. pp. 158-175.
30. Memorandum by George L. Warren of the Refugees and Displaced Persons Staff of the Bureau of United Nations Affairs. Washington, January 17, 1952 // Foreign relations of the United States, 1951, Europe: political and economic developments. Volume IV. Part 1 / ed. by William Z. Slany, John A. Bernbaum, Ronald D. Landa, Charles S. Sampson, Joan Lee, David H. Stauffer, Lisle A. Rose; gen. ed. Fredrick Aandahl, William Z. Slany. Washington: United States Government Printing Office, 1985. pp. 195-203.